

IRAKASKUNTZA KATOLIKOA HEGO EUSKAL HERRIAN

PAULO IZTUETA

Hezkuntzaren sailean egindako hainbat ikerketak aipatu izan dute, datu ohargarri gisa aipatu ere, Euskal Herrian sare pribatuak garrantzia handia duela irakaskuntzako maila guztietan, ez-unibertsitarioan bezala unibertsitarioan. Marino Fernández Enguita-k jakinarazten digunez¹, Espainiako Estatu osoan da joera halakoxea. Berak eskaintzen dituen portzentaia gaurkotu beharrekoak badira ere, deigarri gertatzen da jakitea 1985-86 ikasturtean, adibidez, % 37,7 ikasle zebiltzala Eskolaurrean, % 35,3 OHOn, % 31 BBB/UBIn, % 41,2 LHn eta % 7 Unibertsitatean. Orduan, sare pribatuari dagokionez, Belgika eta Holanda ziren portzentaia horien gainera zeuden bakarrak Mendebaldeko geografian. Irakaskuntza ez-

unibertsitarioan, berriz, Gipuzkoa zen buruan zihoana OHOn % 60arekin eta hirugarren Eskolaurrean portzentaia berarekin, Balearen eta Madrilén segidan.

Lehen urrats hori abiapuntutzat hartuta, hezkuntza katolikoa ren egoera euskal gizartean zein den agertzea izango da le- rro hauen xede nagusia. Azalpena maila deskriptibo hutsa izan- go da eta, funtsean, kuantitatiboa. Gai hau hain gutxi landuta dagoen une honetan, hasteko bederen, bada nahikoa eginki- zun Elizak euskal irakaskuntzan duen presentziaz datu zehatzak eskaini ahal izate soila. Honetarako, eskura izan ditugun iturri estadistikoetan oinarritu gara², oso jakinaren gainean egonda oraindik informazio asko geratzen dela gure ezagutzatik at. Tau- lak eta grafikoak iruzkitzera mugatuko gara gehienbat.

IRAKASKUNTZA PRIBATUAREN GARRANTZIA

Zuzenean sare pribatuarekin sartu aurretik, sare pribatua- ren eta publikoaren arteko proportzioak zehaztasunez jakin ditzagun.

1 taula: Ikasleriaren banaketa sareen arabera (1977-1994)

	<i>Publikoa (%)</i>	<i>Pribatua (%)</i>	<i>Ikastolak (%)</i>	<i>Guztira</i>
1977/78	307.810 (47,75)	293.510 (45,53)	43.278 (6,71)	644.690
1982/83	328.238 (51,15)	242.110 (37,73)	69.638 (10,85)	641.698
1987/88	298.439 (50,44)	219.320 (37,07)	73.868 (12,49)	591.627
1992/93	245.858 (47,41)	207.445 (40,01)	65.221 (12,58)	518.524
1994/95 ³	246.755 (51,64)	231.111 (48,36)	36.125 (7,55)	477.866

Esan behar da, 1977-1994 epealdiko euskal irakaskuntza o rotara hartuta, sare publikoan beti ikasle gehiago ibili izan de- la —eta dabilela— pribatuan baino: % 47tik 51a bitarteko pro- portzioan publikoan, % 37tik 48a bitartekoan pribatuan eta, 1993-94 ikasturtera arte, % 6tik 12a bitartekoan Ikastoletan. Azken datu argitaratuen arabera —hauek 1994-95 ikasturte- ari dagozkionak dira—, 3 punturen aldea bakarrik dago bi sa- reen artean, publikoaren alde % 51,64arekin. Honek esan nahi bi sareak egun oso parekatuak aurkitzen direla eta sare

pribatuaren garrantzia benetan handia dela. Beste herrialdekoekin konparatu beharko litzateke ondorio zehatzagoak ateratu ahal izateko, gure oraingo lana ez dena.

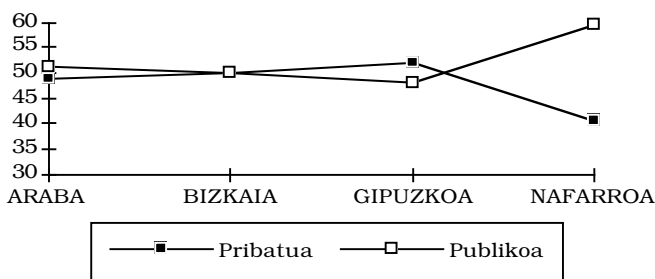
Azken bi hamarkada hauetako ikasleria eskolatuaren eboluzioan, bada, ez da eman aldaketa nabarmenik, Ikastoletan izan ezik, hauetan hazkundera bikoiztu egin baita 6 puntutan, % 6,71tik 12,58ra pasatuz. Baina hazkunderaren dinamika horrek, hein batean, nolabaiteko etena ezagutu zuen 1993ko Euskal Eskola Publikoaren Legearekin, zeinak, 1993-94 ikasturteetik aurrera sare publikoa eta pribatua besterik onartzen ez zituenez gero, 22 Ikastola publikatzen behartu baitzituen. Horregatik, datu estadistiko ofizialen aurkezpenean, Ikastolen egungo ikasleria sare pribatuan kontabilizatua dator eta publikatuena, berriz, sare publikoan txertatua. Legez ez da Ikastolarik existitzen, Ikastola konfederatuek, barrura begira, lehenago antzera funtzionatzen duten arren. Horregatik, Ikastolei buruzko datuak geroago zehaztuko ditugu.

Egiazko aldaketa eman, ikasle-kopuruaren murriztean ematen da, 17 urteren buruan, 1977-1994 epealdian zehazki, 166.824 ikasle gutxiago eskolatzen baita. Matrikulatze-beherakada 1985-86 ikasturteetik aurrera hasi zen garbiki nabarmentzen, zalan-tzarik gabe euskal gizarteak garai hartan ezagutu zuen jaiotze-tasa jaistearen ondorioz. Zentzu honetan, datu adierazgarria da nola Euskal Autonomi Elkarteak, 1976an, 41.100 haur jaio ziren eta 1989an, berriz, 17.024 bakarrik. Aski izan dira 13 urte 24.076 haur gutxiago izateko⁴. Demografiaren fenomeno hau orokorra izan da Espainiako Estatu osoan. Europa aurreratua-rekin konparatzen bada, berriz, diferentzia bakarra da han hamarkada bat lehenago, zehazki 1960ko hamarkada-bukaeran, hasi zela jaiotze-tasa jaisten. Europako batezbestekoa —1967-1987 epealdian zehar— 2,1 haur jaio zen emakumeko⁵.

Sareak probintzietan nola banatuta dauden begiratzen baldin bada, Nafarroa agertzen zaigu sare publikoan errotuena % 59,61eko portzentaiarekin; Araba eta Bizkaian berdina, hauetan justu bada ere. Balantzak pribatuaren aldeko isuria erakusten duen bakarra Gipuzkoa dugu % 52,12arekin. Herrialde honetan, OHOn dago irmo finkatua irakaskuntza pribatua

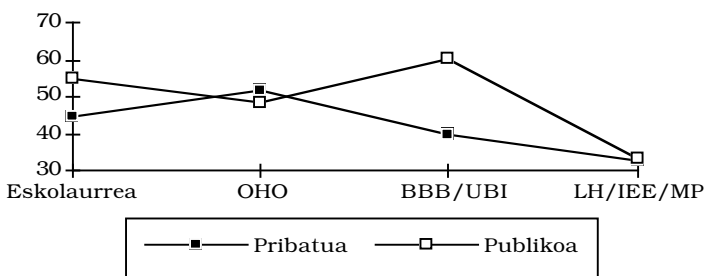
% 58,06ko portzentaia garaiarekin. Nafarroan izan ezik, beste probintzietan, bi-hiru puntu gora-behera, bi sareak oso parekatuak daude. Dena den, aztertzeoak izango lirateke, Nafarroa eta Gipuzkoaren kasuan, joera markatu horien zergatikoak.

1 grafikoa: Sareak probintzien arabera

Bestalde, ikas-mailak kontuan hartzen badira, ohartzen gara BBB/UBIn, hemen batik bat, eta Eskolaurrean duela sare publikoak eragin gehien, % 60,21 eta 55,17ko portzentaiekin; pribatua, aldiz, doi-doi bada ere, OHOn nagusitzen da % 51,77rekin. Lan-mundura zuzendutako ikas-mailan, % 32tik 34a bitarteko portzentaiekin, aski parean ageri dira bi sareak.

2 grafikoa: Sareak ikas-mailen arabera

Unibertsitateko irakaskuntzan, azken hiru hamarkada hauetan, ikasle gehienek unibertsitate publikoaren aldeko aukera egin dute % 65etik 69a bitarteko portzentaiekin. Jesuiten eta Opus Dei-koen unibertsitate-eskaintza pribatuak, hala ere, eragin bortitza du euskal lurralde osoan, irakaskuntza osoaren % 30-34 bitarteko marjina betetzen baitu.

2 taula: Unibertsitateko ikasleria sareen arabera (1981-94)

	1981-82	1991-92	1994-95
PUBLIKOA	35.993 (69,06)	55.703 (64,50)	61.422 (65,04)
EHU	31.581 (60,60)	50.056 (57,96)	53.324 (56,47)
UNED	2.388 (4,58)		
Zaragoza	2.024 (3,88)		
NUP		5.647 (6,54)	8.098 (8,58)
PRIBATUA	16.122 (30,94)	30.664 (35,50)	33.012 (34,96)
Deustukoa	9.191 (17,64)	14.505 (16,79)	16.350 (17,31)
Nafarroakoa	6.931 (13,30)	16.159 (18,71)	16.662 (17,64)
GUZTIRA	52.115	86.367	94.434

Goian esan bezala, Espainiako Estatuan Unibertsitate pribatuak ikasleria osoaren % 7a hartzen bazuen duela hamar urte, ez al da harrigarri Euskal Herrian goi-irakaskuntza pribatuak duen eragina? Espainiaren aldean, bost bider handiagoa! Hemen ere aztertzeakoak izango lirateke, batetik, hezkuntz sistemak lan-munduarrekin duen zerikusia eta bestetik, hemen era espezifikoago batez, euskal burgeseriak unibertsitate-irakaskuntza pribatuko sail jakin batzuekin egituratuak dauzkan haremanak.

Sare bakoitzak orain arte izan duen hazkunde-erritmoari buruzko eboluzioan ez da sumatzen ez bataren eta ez bestea-aren aldeko joera apartekorik. Begi-bistako jauzia ikasle-populazioaren hazkundean eman da, oraindik 1981-82 ikasturtean 52.115 ikasle baizik ez zirenak 1994-95ean 94.434 baitziren. Ikasle-kopurua ia bikoiztu izanak, beste hainbat arazoren artean, masifikazioarena ekarri du eta honek, bidenabar, fakultate desberdinetako ia sail guztietan numerus clausus-aren politika murriztailea ezartzea, sare publikoan bederen. Baztertzeako sistema hori pribatuak beste era sofistikatuago batez zomorrotzen du, ageriko neurri hertsaille horietara jo gabe.

ELIZAREN LEKUA SARE PRIBATUKO ESKOLATZEAN

Irakaskuntza publikoaren eta pribatuaren arteko indizeak lehendik ere ezagunak genituen. Gure ikergaiak jarraitasun

sistematikoa izan dezan ekarri ditugu hemen goiko xehetasun horiek. Irakaskuntza pribatuaren barrutian, ordea, titularitatearen aldetik ez dira ikastetxe guztiak izaera juridiko berekoak eta badu garrantzirik sare hau osatzen dutenen artekoen eskolatzetasak jakiteak. Eta guri zuzenean dagokigun galdera, hain zuzen, hauxe da: zein da Elizari dagokion lekua?

Galdera horretaz, egia esan, ez dakigu gauza askorik. Zergatik gertatu den horrela ere ez dakigu askoz gehiago. Agian iturrietan hermetikotasuna egon delako edota arazo hau lantzea inor gutxiri interesatu izan zaiolako? Bestalde, jakinda liberalismo klasikoaren lehian Espainiako Elizak beti eraman izan duela protagonismoa irakaskuntzaren esparruan, hipotesi zailtan burua asko nekatzen ibili gabe, pentsatzekoa da, egun ere, garai hartako ideologi liskar haiek ondo gaindituak badirudite ere, hezkuntza katolikoak lehengo herentziatik asko gordeko duela. Zenbat?

Horren erantzuna, irakaskuntza publiko eta pribatuaren mugak ondo zehaztu eta gero, sare pribatuan eskolatzea nola gauzatzen den aztertzeak emango digu.

3 taula: EAeko eskolatzea sare pribatuan orotara (1977-94)

	<i>Elizarenak</i>	<i>Besteak</i>	<i>Guztira</i>
1977-78	210.793 (71,82)	82.717 (28,18)	293.510
1982-83	199.298 (82,32)	42.812 (17,68)	242.110
1987-88	190.793 (86,99)	28.527 (13,01)	219.320
1992-93	152.890 (73,70)	54.555 (26,30)	207.445
1994-95 ⁶	121.803 (62,99)	71.558 (37,01)	231.111

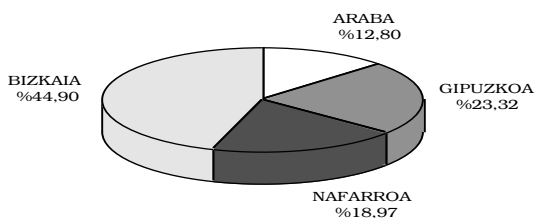
Iturriak: FERE; *Economía Vasca. Informe*, Caja Laboral. Norberak landua.

Oraingoz irakaskuntza ez-unibertsitarioari buruzko datu estadistikoak bakarrik landu ditugu eta, 3. taulakoek erakusten duten bezala, Elizaren monopolioa erabatekoa da. Edozein urtetan ere, 1977-1992ko epealdian zehar, % 71tik gorakoa; 1980ko hamarkadan, berriz, are handiagoa, % 87ra ere iristen baita 1987-88 ikasturtean. Beraz, sare pribatuaz jardutean, esan dezakegu, funtsean, hezkuntza katolikoaz dihardugula, erlijiosoek eta diozesiek gidatutako ikastetxeek, alegia. Oinarritzat 1992-93 ikasturteko datuak hartuta, baldin eta orduan ikasleria

osoa 518.524ekoa bazen, Elizak % 29,48 du, bigarren indarra da, sendo-sendoa, erdi-bidean zentru publikoen % 47,41etik zein Ikastolen 12,58tik eta sare pribatuko beste erakundeen % 10,52tik, berriz, oso urruti. Ipar Euskal Herrian, orobat, eskola katolikoek garrantzi handia dute, 13.000 ikasle biltzen baitituzte; Ikastolek, aldiz, 1.300 besterik ere, hauetatik 300 Xalbador Ikastegian eskolatzen direlarik, bigarren mailan⁷.

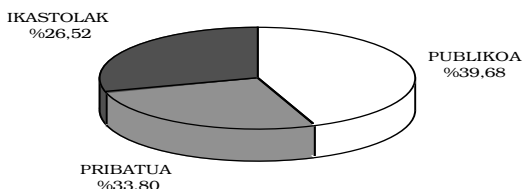
Euskal Herri osoan hezkuntza katolikoan dabilen ikasleria o rotara hartuta, 1977-94 epealdiko eboluzioan zehar, Bizkaiak eutsi egiten dio matrikulatze-tasari % 40tik gorako proportzioan, berdin Nafarroak eta Arabak % 19 eta 10etik gorakoan. Salbuespen bakarra Gipuzkoa da, hemen nabarmenki behera egiten baitu, urtez urte egin ere, 1971-72 ikasturteko % 30,19tik 1992-93 ikasturteko % 23,32ra.

3 grafikoa: Ikastetxe katolikoak (1992-93)

Hain zuzen ere, sare pribatuan buru doan herrialdean du galera irakaskuntza katolikoak. Honen arrazoia izan daiteke, neurri handi batean bederen bai, Ikastolen sarea Gipuzkoan dagoela askogatik hedatuena % 55-61a bitarteko indizearekin eta badirudi bera dela eskola katolikoari konkurrentzia egiten diona.

4 grafikoa: Sareen banaketa Gipuzkoan

Azken iturri estadistikoek eskaintzen dizkiguten 1992-93 ikasturteko datuen arabera, beti ere Gipuzkoari dagokionez, lehen begirada batean, 4. grafikoan ageri den bezala, bi sareak, publikoa eta pribatua, oso parekatuak ikusten ditugu % 35-36ko portzentaiarekin eta Ikastolak atzetik % 17,71koarekin. Baina publikoaren zutabearen ezkutatzan den 48.242ko kopurua bitan banatuz gero, orduan errealitatea da Elizaren ikastetxeetan dabilzanak zehazki 35.654 ikasle direla, hots, % 26,10, eta 12.588 beste ikastetxe pribatuetan. Beraz, Ikastolak aurrera hartua dio eskola katolikoari probintzia honetan. Puntu hau garbi ikusten da Euskal Eskola Publikoaren Legea aldarrikatu aurreko epealdian.

4 taula: EAEko eskolatzea sare pribatuan (1994-95)

	<i>Elizarenak</i>	<i>Besteak</i>	<i>Guztira</i>
ARABA	19.668 (74,27)	6.813 (25,73)	26.481
Eskolaurrea	2.272	975	3.247
OHO	8.425	3.279	11.704
BBB/UBI	2.829	400	3.229
LH/IEE/MP	6.142	2.159	8.301
BIZKAIA	67.328 (66,18)	34.407 (33,82)	101.735
Eskolaurrea	7.863	5.719	13.582
OHO	37.666	14.820	52.486
BBB/UBI	11.191	5.031	16.222
LH/IEE/MP	10.608	8.837	19.445
GIPUZKOA	34.822 (53,45)	30.323 (46,55)	65.145
Eskolaurrea	4.446	4.480	8.926
OHO	19.372	13.199	32.571
BBB/UBI	5.818	4.347	10.165
LH/IEE/MP	5.186	8.297	13.483

Lege hori gauzatzean ordea, Ikastola guztiak sare pribatuan ala publikoan txertatzera behartu baitziren, Ikastolen egiazko errealitate soziologikoa bi saretan zatitua geratu zen eta harrezkero, 1994-95 ikasturteko datuak dakartzan 4. taulak erakusten digun bezala, zifra ofizialetan daukaguna da sare pribatuan hezkuntza katolikoa nagusitzen dela probintzia guz-

tietan: errazki Araban % 74,27arekin, baita Gipuzkoan ere % 53,45arekin. Portzentaia hauek, ordea, ez dute esan nahi eskola katolikoak indartu egin direnik, alderantziz baizik, bai kopuru absolutuetan eta bai portzentaietan indargetuz etorri baitira. Gehienez ere, egun Ikastolek bizi duten barreadura administratiboa adieraz dezakete.

EUSKARAREN AHULEZIA ESKOLA KATOLIKOETAN

Euskararen Erabilpena Arauzkotzeko Oinarrizko Legeak (1982) zehazten du, II. atalean, hezkuntza elebidunaren erabilpena. Harrezkero A, B, D eta X ereduaren arabera neurtuko da euskararen eta euskarazko irakaskuntza. Esan ere esaten da, irakaskuntza ez-unibertsitariora bukatzean, ikasle guztiek elebidunak izan behar dutela. Zein neurritan bete den edota, zehazkiago esanda, betetzeko bidean doan lege hori jakin nahi da hemen, zeren datu neurgarrien 16 urteko ziklo osoa, 1982-83 ikasturteetik kontatzen hasita, 1998-99an bukatzen baita. Beraz, 5. taulan datozen datuak, hamar urteko zikloa (1982-92) baizik besarkatzen ez dutenez gero, ezin izan daitezke erabatekoak. Hamar urte, halere, aski urte dira joerak nondik nora doazen antzemateko.

5 taula: Hizkuntz ereduak sareen arabera (1982-92)

1982-83					
	A	B	D	X	Guztira
Publikoak	64,4	6,25	3,37	25,42	328.238
Pribatuak	63,8	8,47	3,97	23,72	242.110
Ikastolak	8,55	20,1	72,2	1,3	69.638
<i>Guztira</i>	45,58	11,6	26,51	16,81	639.986
1992-93					
	A	B	D	X	Guztira
Publikoak	52,18	15,32	16,18	17,4	245.858
Pribatuak	68,63	9,26	8,56	13,53	207.445
Ikastolak	17,54	9,92	72,54		65.220
<i>Guztira</i>	46,11	11,5	32,42	10,31	518.523

Emaitzak orokorrean hartuta, konstatatzen da hamar urteko bitarte horretan A eta B ereduak proportzio beretsuan mantentzen diren bitartean, aldaketarik ematen dela D eta X ereduetan, zeren euskara hutsezko irakaskuntza 6 puntutan gehitzen den proportzio berean gutxitzen baita gaztelania hutsezkoa. Nahiz eta 1982-83 ikasturtean Eskolaurtean zeudenei 16 urteko ziklo osoa bukatzeko oraindik urte-pare bat falta izan, BBB/UBIn alegia, 1992-23 ikasturteko hizkuntz ereduak erakusten dutena da, batetik, hamar urte pasa eta gero, % 46,11a, ia ikasleriaren erdia, oraindik ere A ereduaren eskolatzen dela lehen bezala eta, bestetik, X ereduak, beherantz egin duen arren, oraindik indarrean segitzen duela % 10,31ko presentziarekin. Honek esan nahi du gehiengo batek, hots, % 56,42ko batek euskarazko irakaskuntza ez duela usaindu ere egiten.

Kontrakarrean, hezkuntza elebidunak aurrera egin, D ereduaren egin du eta honi erantzen bazaio B ereduko multzoa, orduan % 43,92ko indizearekin aurkitzen gara eta, hain zuzen, gehikuntza hori jotzen da hizkuntz politika elebidunaren emaitza positibotzat.

Nolanahi ere, aitortu behar da orain arte lortutakoa oso urrun geratzen dela ezarritako helburutik, zeina baita ziklo osoaren bukaeran ikasle elebidun orekatuak prestatzea. Eta baldin, hainbat ikerketek sostengatzen duten bezala, egia bada A ereduak ez duela euskalduntzen eta B ereduak, berriz, euskaldun desorekatuak sortzen dituela, orduan ondorioz atera behar da hizkuntz sistema honek egiazki elebitasunean eskolatzeari lortu duen ikasle-multzo bakarra % 32,42a izan dela, hots, D ereduaren eskolatutakoa soilki. Eta indize horretatik lau heren arrimatu, zehazki % 72,54, Ikastoletan dabilena da. Komeni da zehaztea, Ikastoletan ez baita A eredurik, 1992-93 ikasturtean datorren % 16,6ko indize hori IEEko ikas-mailari dagokiona dela.

Bestalde, ohargarri da konstatatzea B eta D ereduaren sendotzean askoz ere parte handiagoa hartzen duela sare publikoak pribatuak baino, bietan, hurrenez hurren, 9,07 eta 12,81 puntuko gehikuntza ezagutzen duelarik; sare publikoak euskal lerro horietara dakarren gehikuntza, aldiz, oso txikia da: Bren

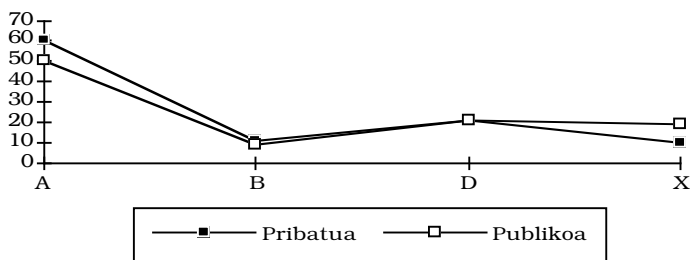
kasuan, 0,79 puntukoa eta Drenean, 4,59koa. Orobat, A erduan ikasle gehiago dabil sare pribatuan —% 68,63— publikoan baino, nahiz hemen ere gehiengotik gora —% 52,18— izan gaztelaniazko irakaskuntzan dabilena.

Sare pribatuan hizkuntz ereduak nola aurkitzen diren argitzeak garrantzirik badu, zeren sare horretan kokatzen den hezkuntza katolikoan zer-nolako hizkuntz portaerak dauden jakiten lagunduko baititugu.

Gatozen orain, Ikastolak sare pribatuan eta publikoan txertatuz geroztik, hizkuntz ereduak 1994-95 ikasturtean zertan diren ikustera.

Sarebietan eredu desberdinen arteko portzentaiak, 5. grafikoan ikus daitekeen bezala, aski parekatuak aurkitzen dira B eta D erduetan. Baina aldaketa garrantzitsu honekin, ordea: hots, oraindik 1992-93 ikasturtean % 8,56koa besterik ez zen sare pribatuko D ereduaren portzentaia orain % 20,63koa dela.

5 grafikoa: Hizkuntz ereduak zentruen arabera (1994-95)

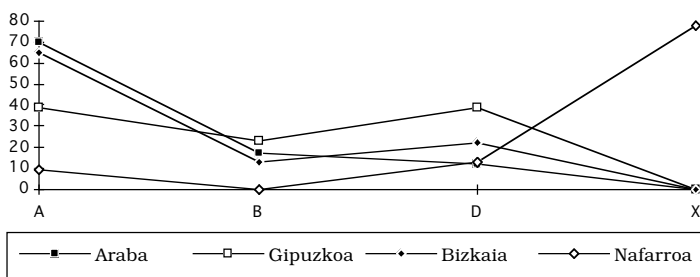

Hain bat-bateko hazkunde hau, aparteko esplikazio bitxieta-
ra jo gabe, oso ondo ulertzen da baldin kontuan hartzen bada
publikatu ez ziren Ikastoletako ikasleria sare pribatuaren ba-
rruan kuantifikatzen dela. Era berean, sare publikoko D eredu-
ko ikasleria 1992-94 epealdian % 16,18tik % 21,06ra igotzen
bada, gehikuntza hau orduan publikatu ziren Ikastoletako
populaziari zor zaio.

Gaztelaniazko irakaskuntza hutsaren erresumatik gehien
urruntzen dena, 6. grafikoan datorrenez, Gipuzkoa da. Herrial-
de honetan, B eta D ereduak elkartuta, % 59,77ko indizea

ematen dute A ereduko % 38,8koaren kontra. Bizkaian, euskal lerroko % 33,34ko indizea ezer gutxi da A ereduko % 65,2koarekin konparazioan. Nafarroako % 13koa zerbait sinbolikoa da beste ezer baino gehiago. Euskal Administrazioaren eragina, batik bat, Araban isladatzen da, hemen, berez Nafarroa baino euskaldunagoa ez izaki, B eta D ereduak % 29,59ko indizea osatzen baitute, ez Bizkaian baino askoz gutxiago.

6 grafikoa: Hizkuntz ereduak probintzien arabera (1994-95)

Berez, egindako oharrak salbu, ez da egon inolako aldaketa estrukturalik hizkuntz portaerari buruz. Alderantziz, zer pentsatua ematen dute sare pribatuan nagusitzen den A ereduko % 60,58ko indize gorenak eta sare publikoan ia D eredu bezain indartsu ageri zaigun X ereduko % 19,14eko indizeak. Hau, jakina, Nafarroako datuak aintzakotzat dauzkagula diogu, hain zuzen ere, hemen jotzen baitu X ereduak bere gaina % 79,1eko portzentaiarekin. Hezkuntza elebidunaren aldarrikapen formala, hein handi batean edo, hobeto esanda, handieanean, mito hutsa da, propaganda administratiboa, gaztelaniazko irakaskuntza hutsa gailentzen baita errazki.

Eta zein da, azkenik, Elizaren ikastetxeetan euskarazko irakaskuntzari ematen zaion lekua? Zerbait aurreratu dugu lehen 1992-93 ikasturteko datuak ematean, bereziki sare pribatuari buruzkoak, hemen kokatzen baita hezkuntza katolikoa. Gainera, esana daukagunez, eliz ikastetxeak dira esparru hori gehien betetzen dutenak. Eskura dauzkagun iturrietan, hizkuntzari buruzko neurketak gelen arabera eginak daude, 6. taula honetan zehazten diren bezala.

6 taula: Gelak hizkuntz ereduaren arabera eskola katolikoetan (1994-95)

	A	B	D	Guztira
ARABA	577 (86,25)	86 (12,86)	6 (0,90)	669
Eskolaurrea	58	41		99
OHO	251	45		296
BBB/UBI	82			82
LH/IEE/MP	186		6	192
BIZKAIA	1.732 (74,14)	369 (15,80)	235 (10,06)	2.336
Eskolaurrea	186	103	58	347
OHO	931	266	126	1.323
BBB/UBI	291		29	320
LH/IEE/MP	324		22	346
GIPUZKOA	477 (34,07)	584 (41,71)	339 (24,21)	1.400
Eskolaurrea	14	123	88	225
OHO	177	461	179	817
BBB/UBI	157		27	184
LH/IEE/MP	129		45	174

Hizkuntz portaerak maila batean errepikatu egiten dira hezkuntza katolikoan ere, baina ez erabat. Gipuzkoako eskola-gelatan da Eliza euskaldunena, % 65,92rekin, non B ereduak ia bidekartu egiten baitu D ereduaren indizea. Herrialde honetan, batezbesteko orokorrarekin konparatuta, 6 puntuz edo goitik dabil. Bizkaian, aldiz, ez, zeren, bi euskal lerroak batera hartuta ere, guztizko indizea osta-osta iristen baita % 25era. Elizak bere defizit ikaragarria Araban dauka bere % 13,76rekin, hemengo batezbestekoaren erdira ere ez baita arrimatzen.

Eskola katolikoetan azpimarratzekoa iruditzen zaigun beste puntu bat, hauxe da: hots, B eta D ereduak gela gehienak Eskolaurrean eta OHOn pilatzen direla. Unibertsitate-ikasketarako erabakiorra gertatzen den azken zikloan, BBB/UBIn, oso gela gutxi dira euskal lerro bakarrari eusten diotenak: Bizkaian 29 eta Gipuzkoan 27, eta Araban Drik ez dago inongo ikas-mailetan. Kasurik onenean ere, Bizkaikoan, % 2,07 bakarrik izango lirateke beren ikasketak euskaraz burutuko lituzketenak, nahiz eta lerro horretako ikas-maila desberdinetan da-

biltzanak askoz gehiago izan: zehazki % 10,06 Bizkaian eta are gehiago Gipuzkoan: % 24,21. Azken batean, hezkuntza elebidun batean, hauxe da oinarritzkoena: ikasketak euskaraz burutzeko hizkuntz gaitasun aski izatea. Legez aldarrikatutako xedek eta hezkuntza elebidunaren praxiak ematen dituen emaitzak, erabateko balorazioak egiteko hezkuntza elebidunean eskolatutako lehen belaunaldiaren zikloa oraindik osoki bete ez bada ere, hurbilketa honek bide ematen digu baieztatzeke lau eredu horien finkapenean oinarritutako hizkuntz politika horrek, ez orain eta ez gero, ez duela inoiz euskaldunduko euskal eskola bere ikas-maila guztietan eta probintzia guztietan. Eredu horien eskaintza nahi den demokratikoa izango da euskal geografiako komunitate jakin batentzat, bereziki gehien-goia den gaztelaniazko sektore horrentzat, baina inondik inora ere ez da maila berean demokratikoa nazio-proiektutzat euskal lurraldea bere osotasunean euskalduntzea daukatentzat.

ESKOLA KATOLIKOEN KOKAPENA ETA GAITASUNA

Bagenekien, eskuartean datu zehatzik izan gabe ere, eskola katolikoak oso hedatuak zeudela euskal lurraldean zehar. Sare pribatuan Elizak duen sarrera handiak, monopolio-izaerakoak, lehen uste hori berretsi besterik ez digu egin.

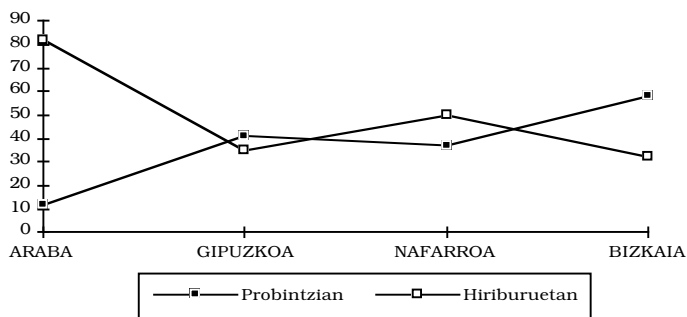
Azpiatal honetan, 7. taulan jasotako datuetan oinarrituta, diozesiek eta erlijioso-etxeek irakaskuntzaren munduan duten presentziaren norainokoa aztertuko da, zutabetzat bi aldakinok hartuz: hots, ikastetxe-kopurua eta hauek ikasleak hartzeko duten gaitasuna, herrialdez herrialde neurtua.

7 taula: Ikastetxe katolikoaren kopurua, ikasleria eta gaitasuna (94-95)

	<i>Ikastetxe-kopurua</i>	<i>Ikasle-kopurua</i>	<i>Gela-gaitasuna</i>
ARABA	22 (7,69)	19.664 (13,13)	22.748 (11,30)
GIPUZKOA	80 (27,97)	34.822 (23,25)	54.040 (26,85)
NAFARROA	72 (25,17)	27.715 (18,51)	40.903 (20,32)
BIZKAIA	112 (39,16)	67.562 (45,11)	83.574 (41,52)
<i>Guztira</i>	286	149.763	201.265

Guztira 286 ikastetxe ditugu irakaskuntzari emanak daudenak: 112 Bizkaian, 80 Gipuzkoan eta 72 Nafarroan. Dezente gutxiago Araban: 22 bakarrik. Ikastetxe horietako gehienak (% 65,59), ikus 7. grafikoan, probintzietako hiriburuetan kokatuak aurkitzen dira, askogatik hornituena Gasteiz delarik % 81,81ekin. Nafarroan ere, Iruñeak erdiak baino gehiago hartzen ditu. Gipuzkoan eta Bizkaian, agian kostaldeko herrialde hauek industrialduagoak daudelako eta hemengo populazioa probintzian zehar hirigune handietan barreiatuago aurkitzen delako, hauetan eskola katolikoek hedapena askoz ere era deszentralizatuago batean garatu da. Azken bi probintzia hauek herri garrantzitsu gehienetan sendo finkatuak agertzen dira ikastetxeak: Gipuzkoan, sei Zarautzen, bost Azpeitian, launa Eibar, Errenteria eta Tolosan; Bizkaian, halaber, bederatziz Barakaldon, bost Durangon, launa Derio, Getxo eta Santurtzin, hiruna Leioa, Ondarroa eta Sestaon. Eta bikoak, berriz, ugariagoak dira.

7 grafikoa: Ikastetxe katolikoek kokapena

Praktikan eskola katolikoetan dabiltzaneren kopurua txikiagoa bada ere —lehen ikusi bezala, 1992-93 ikasturtean, eskolatuen egiazko kopurua 152.890ekoa zen—, gaitasunaren aldetik prestatuak daude, behar izanez gero, 201.265 ikasle hartzeko. Honek esan nahi du ikastetxe hauek ez daudela osoki bete-ta edota, oraindik zehatzago esanda, inoiz egon direla beteagoak, z e r n, 3. taulan agertzen den bezala, 13 urteren buruan (1977-92) orotara 57.903 galdu baititu eskola katolikoek sareak: 1977-78an 210.793 ikasle ziren eta 1992-93an, berriz, 152.890.

Eta 1994-95 ikasturteko datuek esaten digutenez, ikasle-kopurua jaisteko joerak aurrera darrai. Zentzu honetan, adierazgarria da 149.763ko kopurua. Ikasle-gutxitze honetan, zalantzarik gabe, baduke bere eragin zuzena eskola katolikoan ere irakaskuntzako sare guztietara zabaltzen den jaiotze-tasa jaisteari n fenomeno orokorrak, zein neurritan duen ez badakigu ere.

ELIZ TITULAR DESBERDINEN DINAMIKOTASUNA

Hego Euskal Herrian irakaskuntzan diharduten eliz erakundeak, ordena zein kongregazio desberdinetakoak orotara kontatuta, ehundik gorako zerrenda luzearekin aurkitzen gara *Guía de centros educativos católicos* liburuan⁸. Eskola katolikoentitularrak, bada, asko dira, horietako batzuk espezifikotasunez irakaskuntzari emanak eta beste batzuk, aldiz, zeharka bakarrik. Dena den, pedagogia katolikoa ezaugarritzen duten elementu amankomunen barruan, erlijioso-ikastetxe bakoitzak badarama bere estilo propioa, bakoitzaren izpiritualitateari dariona eta eskolatzean ere nolabait isladatzen dena. Bego hor aztergai.

Gure arreta azpiatal honetan irakaskuntzan diharduten titular desberdinen dinamika zehaztera mugatzen da eta galderak bi zentzu hauetan planteatu ditugu. Lehenik jakin nahi da irakaskuntzan zein kongregazio diren indartsuenak eta, bigarrenik, generoaren aldetik zeinen ikastetxeak diren oparoenak, gizonetzkoenak ala emakumezkoenak. Erlijiosoentzein diozesikoentzein ikastetxe guztiak batera hartuta, 8 taulan laburbilduta datarren bezala, lau multzotako sailkapena egin daiteke.

8 taula: Eskola katolikoak lau multzotan sailkatuta

Multzoak	Eliz titularrak	Ikastetxeak	Gela-gaitasuna
20.000-3.000	22 (20,18)	175 (61,19)	135.171 (67,16)
3.000-2.000	6 (5,50)	24 (8,39)	15.630 (7,77)
2.000-1.000	13 (11,93)	21 (7,34)	18.840 (9,36)
0-1.000	68 (62,39)	66 (23,08)	31.621 (15,71)
Guztira	109	286	201.262

Lehen multzoan 20.000-3.000 bitarteko ikasleria dutenak daude, Lehen multzoan kokatzen da ikasleria gehiena, guztira 22 titularrek osatua 175 ikastetxerekin, eta hemen kokatzen dira ikasle gehienak % 61,19ko portzentaiarekin. Bigarren multzoak 3.000-2.000 bitarteko ikasleria daukana besarkatzen du eta berau da txikiena, zeinetan 6 titularrek osatutako 24 ikastetxerekin, % 8,39 bakarrik ari baita. Hirugarrenean, 2.000-1.000 bitarteko multzoan, 21 ikastetxe aurkitzen dira, 13 erlijioso-etxek osatua eta hauetan % 7,34eko ikasleria eskolatzen da. Azkenik, milatik beherako laugarren multzoa osatzen duten beste guztiak daude, guztira 68tik gora, eta hauen 68 ikastetxetan % 23,08 ikasle dabil. Kongregazio gehienek, bada, 1.000tik azpiko ikasleria daukate eta, aldiz, erlijioso-etxe gutxi batzuek monopolizatzen dute ikasleriaren erdia baino gehiago.

9 taula: Eliz instituzio indarsuenak HEHko irakaskuntzan

<i>Eliz titularrak</i>	<i>Ikastetxeak</i>	<i>Gela-gaitasuna</i>
Diozesiak	23	17.400
Hermanos de Escuelas Cristianas	14	12.320
Hijas de Caridad S Vicente Paúl	29	11.540
Jesusen Konpainia	7	10.960
Carmelitas Caridad	8	8.226
PP Salesianos	9	7.600
PP Escolapios	5	5.880
Compañía de María	5	5.640
Hijas de la Cruz	12	5.355
Hermanos Maristas	8	5.080
Hijas de Jesús	6	5.000
Hermanos de Sagrado Corazón	6	4.640
PP Marianistas	2	4.400
PP Agustinos Recoletos	5	4.320
Erakunde pribatuak	6	3.806
Presentación de María	5	3.560
Hermanas Caridad Santa Ana	6	3.506
Clérigos San Viator	4	3.440
Mercedarias Caridad	5	3.218
Hermanos Instrucción Cristiana	3	3.120
Dominicas Anunciata	4	3.080
Ursulinas de Jesús	3	3.080
<i>Guztira</i>	175	135.171

Informazio-mailan izan dezakeen garrantziarengatik, 9. taula honetan dauzkazu 22 eliz titular horien izenak eta besteak, ikastetxe-kopuruaren eta ikasleak hartzeko daukaten gaitasuna araldetik neurtuak. Lehentasunak kapazitate-irizpidearen arabera finkatu dira, nahiz eta ez dakigun errealki zenbateko ikasle-kopurua eskolatzen den titular horietako bakoitzean. Alderdi hau ez da agertzen neurketa honetan.

Lehen begi-kliskan harrigarria badirudi ere, Diozesien jabetzako ikastetxeak dira, askogatik izan ere, 23 ikastetxerekin, ikasleria eskolatzeko gaitasunik handiena daukatenak 17.400eko kopuru absolutuarekin, bereziki Bizkaian eta, neurri apalago batean, baita Nafarroa eta Araban ere.

Bada beste kongregazio bat, Hijas de Caridad S Vicente Paúl deitua, oraindik 6 zentru gehiago dituena, 29 alegia, baina eskaintza-gaitasunaren aldetik apalagoa da 11.540ko kopuruarekin. Gizonezko erlijiosoen artean, oso nabaria da Hermanos de Escuelas Cristianas-en protagonismoa, 14 ikastetxerekin eta 12.320ko gaitasunarekin. Lehen indarra erlijiosoen artean, Diozesiak kenduta. Jesuiten ikastetxeak hainbeste ez badira ere, guztira 7, hauek kapazidade handikoak dira, beroriek baititugu, 10.960ko kopuruarekin, erlijioso-titularren zerrendan hirugarren lekuan sailkaturik datozenak. Besterik ez bada ere, irakaskuntzara emanak dauden kongregazio-izen ospetsuenak zein diren jakiteko balio du sailkapen honek, are gehiago honetaz dakiguna ezer gutxi denean. Emakumezkoen kongregazioen artean, hauek nabarmentzen dira, gaztelaniaz izendatzen ditudanak, ez baitakit euskarazko izenik badutenentz: Carmelitas Caridad, Hijas de la Cruz, Hijas de Jesús, Presentación de María, Hermanas Caridad Santa Ana, Mercedarias Caridad, etab. Gizonezko erlijiosoen artean, hezkuntza munduan tradizio luzea dutenak dira Aita Salestarrak, Eskolapioak, Marianistak, Laterandarrak, Anaia Maristak eta beste batzuk, guztiok oso espezializatuak irakaskuntzaren esparruan.

Begirada ikuspegi orokorratik probintzia desberdinetara zabaltzen bada, 10. taulan nabarmen dator nola eliz titular batzuen presentzia besteena baino indartsuagoa den. Bizkaian, adibidez, diozesi-ikastetxeak beste probintzietan ez bezala na-

ba mentsen dira, 13ko ikastetxe-kopuruarekin eta 9.880 ikaslerentzako gaitasunarekin, eta hemen Diozesiak duen eraginak dakar, hain zuzen, Euskal Herri osoko eskola katolikoan lehen indarra izatea. Ohargarria gertatzen da ikustea nola diren gizonezko erlijiosoek ikastetxeak buruan doazenak, hala nola, Jesuitak, Salestarrak, Maristak, etab., guztiak paretsu, 4.000-3.000 bitarteko ikasle-gaitasunarekin. Orotara, diozesi-ikastetxeak utzita, sei titularrek agertzen dute 5.000tik 3.000 bitarteko ikasleria eskolatzeko gaitasuna.

10 taula: Eliz instituzio indartsuenak probintzien arabera

	<i>Ikastetxeak</i>	<i>Gela-gaitasuna</i>
BIZKAIA: 3.000-10.000	19	30.901
1. Bilboko diozesia	13	9.880
2. Jesusen Konpainia	3	4.640
3. Aita Salestarrak	4	3.560
4. Carmelitas de Caridad	4	3.346
5. Hijas de la Cruz	7	3.275
6. Anaia Maristak	5	3.160
7. Hnos. de Instrucción Cristiana	2	3.040
GIPUZKOA: 3.000-10.000	24	17.370
1. Hnos. de Escuelas Cristianas	10	9.120
2. Hijas de Caridad S Vicente Paúl	11	5.030
3. Mariaren Konpainia	3	3.220
NAFARROA: 2.000-3.000	15	11.792
1. Hijas de Caridad S Vicente Paúl	8	2.912
2. Jesusen Konpainia	2	2.520
3. Aita Eskolapioak	2	2.200
4. Iruñeko diozesia	2	2.160
5. Jesusen Ursulinak	1	2.000
ARABA: 2.000-3.000	5	7.760
1. Carmelitas de Caridad	2	2.880
2. Gasteizko diozesia	2	2.600
3. Aita Marianistak	1	2.280

Gipuzkoan, aldiz, askoz txikiagoa da bertako titularrek daukaten eskolatzeko-gaitasuna, zeren, hemen, 3.000-10.000 bitarteko ikasle-multzoan sartzen direnak hiru kongregazio baka-rrik baitira, hurrenez hurren, Hermanos de Escuelas Cristia-

nas, Hijas de Caridad S Vicente Paúl eta Compañía de María deituak. Diozesiarenak, Marianistak, Salestarrak eta Jesusen Alabak, laurok 2.000-3.000 bitarteko multzoan datoz zerrendatuak.

Nafarroan, 2.000-3.000 bitarteko multzoan, guztizko 25 titularretik bost bakarrik dira bertan sartzen direnak eta hauek bereganatzen dute eliz irakaskuntzako ikasleriaren % 28,83a, zeregin honetan buruan doazen hiru lehenak direlarik Hijas de Caridad S Vicente Paúl, Aita Jesuitak eta Eskolapioak. Kongregazio gehienak, guztira 11, 1.000-2.000 bitarteko multzoan aurkitzen dira, ikasleriaren % 37,59koa hartzeko gaitasunarekin.

Arabian, Nafarroaren antzeratsu, oso gutxi dira, 16ko guztizko kopurutik 3 soilki, 2.000tik 3.000ko ikasleria hartzeko gaitasuna duten titularrak, hauek zehazki: Carmelitas Caridad, Diozesia eta Aita Marianistak. Hauek ikasleri osoaren % 34,11a hartzen badute ere, 1.000-2.000 bitarteko multzoan eskolatzen da % 39,39a, zeina 6 titularrek osatzen baitute, hauen artean daudelarik, besteak beste, San Viator Klerigoak, Jesuitak, Hermanos de Sagrado Corazón eta Hijas de Caridad S Vicente Paúl.

Hemendik ateratzen den ondorio nagusia, hauxe da: kongregazio indartsuenak probintzia guztietan barreiatuak dauden arren, horietako bakoitzaren eragina desberdina dela probintzia bakoitzean eta kongregazio batzuk, kokapen-tradizioaren indarrez edo, probintzia batzuetan besteetan baino errotuagoak aurkitzen direla hezkuntzaren esparruan.

11 taula: Eskola katolikoek kopurua generoen arabera

	ARABA	GIPUZKOA	NAFARROA	BIZKAIA	Guztira
Emakumezkoenak	8	32	19	44	103 (36,01)
Gizonezkoenak	14	48	53	68	183 (63,99)
Guztira	22	80	72	12	286

Irakaskuntzan diharduten eliz titularren indarra aztertu eta gero, era egokian gaude, generoan baneraturaz, gizezko eta emakumezkoen kongregazioen arteko alderaketak egiteko. Aski da 11. taularen eskuinaldean begiratzea ohartzeko gizez-

ko erlijiosoen eskolak aise nagusitzen direla % 63,99ko portzentaia garaiarekin eta nagusitzen, gainera, probintzia guztietan, Nafarroan bereziki, hemen gizonezkoen kongregazioak % 73,61ekoa lortzen baitu.

Oso besterik da jakitea nola banatzen den gizonezko zein emakumezko erlijiosoen eskoletan diharduen irakasleria generoaren arabera eta, halaber, zein neurritan parte hartzen duen erlijioso irakasle tituludunak ikastetxe bertako irakaskuntzan.

Lan hau bukatzera goazen une honetan, gauza jakingarri asko geratuko dira aztertzeke: ikastetxe katolikoaren pedagogia, hauen ikuspegi doktrinala, finantzaketa-erak, curriculum bereziak, arrakasta akademikoa, unibertsitate publikoarekin zein pribatuarekin zubiak egitean ikasleek hautatzen dituzten karre-
rak eta hizkuntz ereduak. Eta hainbat gai gehiago oraindik aztertzeke daudenak. Iker-lerrak irekita uztearekin konformatzen gara oraingoz.

1. *La escuela a examen*, Eudema, Madrid, 1990, 78-80 orr.
2. Iturri hauek erabili ditut: EUSTAT (Gasteiz), Nafarroako Gobernuaren Hezkuntza, Unibertsitate eta Ikerketa Saila (Iruñea), eta FERE.
3. Urte honetan Euskal Autonomi Elkartearen sare pribatuan geratutako ikastoletako ikasle-kopurua bakarrik kontatzen da, ikasleria honela banatzen delarik probintzien arabera: Araban 1.832, Gipuzkoan 32.827 eta Bizkaian 1.466. Nafarroako Ikastolak 1992-93 ikasturteaz geroztik sare pribatuan eta publikoan banatuak daudenez geroztik, bietakoak elkartuta, 5.247ko kopurua osatzen dute aipaturiko ikasturtean (Iturria: Gipuzkoa eta Nafarroako Ikastolen Elkartea, 1996).
4. EUSTAT. Norberak landua.
5. EUROSTAT: *L'Europe en chiffres*, Luxembourg, 1990.
6. Euskal Autonomi Elkarteko datuak bakarrik datoz hemen, Nafarroakoak lortzerik ez baitugu izan. Beraz, eskura leudekeenean, osatu beharreko ikasturtea da hau.
7. *Egunkaria*, 1993-IX-12.
8. FERE: *Consejo General de la Educación Católica*, Servicio de Estadística, Madrid, 1993.